
VECINĂTĂȚILE SĂȘEȘTI IERI. ÎNSEMNE DE VECINĂTATE AFLATE ÎN COLECȚIA MUZEULUI DE ISTORIE DIN SIGHIȘOARA

Lavinia-Carmen Avram

Vecinătățile sunt o instituție socială, instituție bazată în primul rând pe principiul tradiționalității. Acest tip de organizare a fost adus la noi de sașii transilvăneni odată cu sosirea lor aici între anii 1141-1161.¹

Prima menționare a vecinătăților din Transilvania în istoriografie a fost o știre din anul 1498 din comuna Tartlau (Prejmer). În anul 1543 este menționată pentru prima dată „Burggässer Nachbarschaft” din Brașov, iar în Sibiu în anul 1563. Vecinătățile din Sighișoara sunt menționate pentru prima dată în documente în anul 1526. Chiar dacă documentele nu sunt accesibile oricui, am putut citi în Neuer Weg (Cotidian, 17.1.1986) titlul „Grădini, serbări, buni vecini... vecinătatea din strada Șaeșului (Schaasergässer Nachbarschaft) atestată documentar din 1526.” Autoarea, Hannelore Baier nu ne precizează sursa. Ea scrie: „Vecinătatea din strada Șaeșului (Eminescu) este considerată ca fiind cea mai veche din Sighișoara - fiind menționată pentru prima dată în anul 1526, sărbătorește azi 460 de ani de la înființarea ei - și este una dintre cele mai mari din orașul de pe Târnava.”²

În anul 1906, în Sighișoara, sunt atestate documentar 20 de vecinătăți săsești: Obere und Untere Marktnachbarschaft (Piața), șase vecinătăți pe Baiergasse (Berigas), Siechhof, Albertstraße (Strada Spitalului), două pe Mühlgasse (Strada Morii), Burg (Cetate), Spitalsgasse, Kleingasse (Tache Ionescu), Hüllgasse (Ilarie Chendi), două în Schaasergasse (Strada Șaeșului), Hintergasse (St. O. Iosif) și Untere Galtberg (Galtbergul inferior). La periferii existau în același timp 12 vecinătăți românești: Două în Hanfau (Cânepii), Grund, Hennerberg (Avram Iancu), Seilergang (George Lazăr) și Bunergasse (Libertății), Kokelgasse (Târnavei), Cornești, Wench (Venchi), Wiesenberg (Zaharia Boiu), Ungefug, Oberer Galtberg (Galtbergul superior) și Lehmgrube (Pe Groape).³

Inițial îngrijirea fântânii comune și organizarea funeraliilor erau în centrul atenției vecinătăților. În decursul timpului, administrațiile comunale transilvănene au încercat să impună vecinătăților din orașe și sate anumite sarcini publice, pentru a le face astfel dependente de ele. Dar vecinătățile s-au putut impune întotdeauna în fața

1 W. Schunn, *Die Nachbarschaften der Deutschen in Rumänien*, Sibiu, Ed. Krafft & Drotlefft, 1936, p.5.

2 H.R.Lienert, *Die Nachbarschaften der Stadt Schäßburg*, în „Schäßburg. Bild einer siebenbürgischen Stadt”, Helibronn, 1998, p.304.

3 *Ibidem*, p.321-322.

autorităților, ca entități sociale de sine stătătoare. Din secolul al XVII -lea biserica evanghelică ca fiind biserica sașilor transilvăneni, a folosit în mod conștient vecinătățile ca instrument al educației morale, al controlului și al sancțiunii.

Din vecinătate făceau parte inițial toți bărbații sași căsătoriți și „posesori de gospodărie”. Stăpânul casei reprezenta în vecinătate gospodăria sa, și era sprijinit - dacă era cazul de tatăl său, sau de către fiul său căsătorit. Femei, copii și oameni fără pământ sau casă erau excluși de la participarea nemijlocită. La oraș condiția pentru a fi membru, era să ai propria casă. Toți membrii aveau drepturi egale, și aparțineau pe viață instituției.

Fiecare parohie a sașilor era împărțită în mai multe vecinătăți, unde fiecare bărbat aparținea vecinătății locale din zona căreia se afla ferma - sau, la oraș casa sa. Datorită sarcinilor și îndatoririlor fiecăruia, nu exista posibilitatea de a alege o altă vecinătate. Fiecare vecinătate, independent de mărimea ei era divizată în subunități mai mici, “Zehntschaften”. O “Zehntschaft” cuprindea la sate cam 16-20 de gospodării țărănești alăturate, iar la oraș aproximativ zece familii săsești.⁴

În fiecare vecinătate săsească “ältere Nachbarvater” (tatăl mai în vârstă al vecinătății) era conducătorul vecinătății care era ales la “Richttag”-ul (balul) anual. Sarcina lui era pe de o parte să vegheze asupra comportamentului vecinilor, pentru ca acesta să corespundă normelor transmise și stabilite din bătrâni, pe de altă parte trebuia ca prin activitatea sa să exemplifice prevederile statutelor. Printre îndatoririle lui se numărau: convocarea și conducerea întrunirilor, repartizarea vecinilor pentru activități de ajutor bisericești sau sociale și supervizarea acestora, transmiterea de hotărâri și ordine de la prezbiteriu, parohie, sau autoritățile comunale, informarea instituțiilor corespunzătoare asupra greutăților sociale și economice din vecinătatea sa, aplanarea conflictelor dintre vecini, păstrarea moralei și tradițiilor în comunitate, transmiterea valorilor și normelor tineretului, împiedecarea vânzării gospodăriilor și terenurilor săsești către alte etnii, reprezentarea vecinătății în cazuri sociale la prezbiteriu și pedepsirea vecinilor în cazurile abaterilor de la normele vecinătății.

La îndeplinirea sarcinilor și obligațiilor sale, lui „ältere Nachbarvater” îi stătea alături ca locțiitor și ajutor „jüngere Nachbar(schafts)vater” (tatăl mai tânăr al vecinătății). Acesta era ales ori de adunarea generală a vecinilor prin chemare, sau era numit de tatăl vecinătății. În afară de sprijin și de conducere, “jüngere Nachbarvater” se ocupa și de gestiunea casei vecinătății, păstra unele obiecte cumpărate de vecinătate și contabiliza veniturile și cheltuielile. Mai târziu aceste sarcini au fost preluate de către un casier.

4 R. Hochstrasser, *Die siebenbürgisch-sächsische Gessellschaft in ihrem strukturelle Wandel 1867-1992*, în „Transylvanica”, Hora Verlag Hermannstadt und Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde e. V. Heidelberg, 2002, p.201.

Pe cei doi demnitari putea să-i sprijine și “Altschaft”, care era un fel de consiliu format din bărbații cei mai vârstnici ai vecinătății.

Formele cooperării în cadrul unei vecinătăți cuprind toate activitățile, care în mod obișnuit nu pot fi îndeplinite doar de un singur individ, ca de exemplu construirea unei case sau alte lucrări, care presupun în mod necesar întrajutorarea reciprocă a vecinilor. După cum am menționat deja, vecinătățile au luat naștere mai ales din această nevoie interioară, din dependența individului față de vecinii săi. Toate obiceiurile și sărbătorile care sunt strâns legate de vecinătăți, trebuie așadar privite ca fenomene secundare ale acestei determinante principale. Desigur, mai târziu multe din obiceiurile vecinătății au regulile lor proprii și pot fi cu greu recunoscute ca fiind un reflex al factorului determinant. În afară de aceasta relația dintre formele de cooperare, și obiceiuri ale vecinătăților nu este doar simplu cea de cauză și efect, ci există aici o adevărată interacțiune. Astfel Richttag-ul nu este altceva decât un bilanț al anului care a trecut, adică asupra felului în care muncile comune au fost executate de membrii vecinătății. Dacă existau vecini care nu și-au îndeplinit datoriile în anul respectiv, atunci bineînțeles aceștia erau amendați la Richttag. Aceasta contribuia la corectarea comportamentului vecinilor, și asigura ca formele de cooperare să fie mai adecvate sarcinilor vecinătății.

Astfel este ușor de înțeles de ce o mare parte a statutelor se referă preponderent la ajutorul reciproc în cadrul vecinătății.

Și pentru ca această constatare de netăgăduit să fie și mai credibilă, avem ca exemplu în acest context comuna Bratei, ale cărei statute ale vecinătății garantau în mod explicit fiecărui vecin dreptul la ajutor tovarășesc, ori de câte ori „are ceva greu de ridicat, care este prea greu pentru el, orice ar fi, la cinste, bucurie sau necaz”.⁵

O altă formă a ajutorului în cadrul vecinătății era „împrumutul” diferitelor obiecte la diverse ocazii. Astfel de exemplu: „Cel care nu ajută vecinul la nunți cu farfurii, lighene, bănci, mese și recipiente pentru băutură, sau care nu prăjea bine carnea ce i-a fost trimisă” plătea în conformitate cu statutele din Seleuș 6 Denari. O regulă asemănătoare exista și la Arkeden (Archiud):” Cel care nu frige o friptură în mod cinstit, sau o arde, sau nu vrea s-o frigă plătește 6 Kreuzer” (Statutele din anul 1838). Referitor la acestea, deja articolele vecinătății din Katzendorf (Cața) din anul 1895 prevăd: „Dacă cuiva i se cere ceva, masă, scaun sau alte vase, când se face o nuntă, iar acesta nu vrea să le dea, va da amendă Den. 6”. Cât de adânc sunt ancorate aceste obiceiuri în tradiție, ne arată constatarea pe care Fr. Fr. Fronius a putut-o face

5 P. S. Stein, *Die Nachbarschaften bei den Siebenbürger Sachsen*, în Horst, Klusk „*Aus der Volkskunde der Siebenbürger Sachsen*”, Ed. Honterus, Sibiu, 2003, p. 65.

cu mai mult de un secol în urmă. În cartea sa apărută în anul 1879, „*Bilder aus dem Sächsischen Bauernleben in Siebenbürgen*” scria: „Încă și astăzi fiecare gospodar îi pune la dispoziție vecinului său din stânga sau dreapta nu doar cuptorul, când trebuie copt pentru nuntă, dar consideră și ca o ușurare de la sine înțeleasă, demontarea sau mutarea gardului, pentru a-i permite accesul pe cel mai scurt drum la cuptorul său”.⁶

Vecinătatea avea sarcini importante și la păstrarea ordinii și liniștii publice. Elocvente în acest sens sunt statutele hotărâte de consiliul german săsesc pentru Transilvania.

Tatăl vecinătății i se dădea lada și semnul vecinătății. Lada (*Nachbarschaftslade*), care era de cele mai multe ori o operă de artă, conținea statutele și registrele vecinătății, și bani. Cheia rămânea în păstrarea adjunctului, „*Jungältester*”. La „*Richttag*” lada era deschisă într-un cadru festiv și ținută „*judecata*”. Un simbol deosebit în cadrul fiecărei vecinătăți era „*Nachbarzeichen*” (Semnul vecinătății), care era păstrat de tatăl vecinătății. Era de regulă o bucată de lemn sculptat și servea la transmiterea știrilor despre evenimente survenite neregulat, cum ar fi înmormântările, ședințe, „*Versöhnabende*” (seri de împăcare) înainte împărțășaniei, lucrări de construcție de drumuri sau case. El trebuia să fie purtat din casă în casă într-o ordine anume, nu trebuia să rămână nicăieri peste noapte, și parțial nici nu trebuia să treacă pragul curții. Trebuia depus pe banca din fața porții, curierul transmițând știrea oral. Nu doar la sate, dar și în vecinătățile orășenești, era o mare onoare pentru copii atunci când le era permis să ducă semnul de vecinătate. Mai târziu veștile au fost transmise și în scris. Evenimentele care se repetau periodic, cum ar fi începutul muncii la câmp sau slujba de duminică, erau anunțate de clopotul bisericii. Mai târziu acest semn de vecinătate a fost înlocuit cu așa numitul „*Läufer*” (sectorist), care aducea veștile.

Această *tablă de convocare* avea, am putea spune, un rol operativ. La început era folosită cu rol de întărire a mesajului transmis de tatăl de vecinătate, însă o dată cu dezvoltarea scrisului, pe tablă era scris mesajul tatălui de vecinătate. Cu ajutorul acestui „*însemn de vecinătate*” membrii vecinătății puteau fi repede mobilizați. Ca și însemnele de breaslă, și însemnele de vecinătate au fost la început niște bucăți de lemn alungit, însă cu trecerea timpului și datorită influenței barocului, acestea erau asemănătoare cu o inimă.

În colecția Muzeului nostru există 14 însemne de vecinătate care au aparținut diferitelor vecinătăți ale orașului Sighișoara. Prezentăm doar câteva dintre ele, pe cele mai elocvente. Sunt din lemn și au forma unui scut; unele au aversul decorat fie cu flori (cum ar fi lalele), fie cu cercuri, care puteau fi colorate, fie cu inscripții în germană („*Erste Baiergässer Nachbarschaft 1925*”; „*UNTERMARKT NACHBARSCHAFT*”

6 *Ibidem*, p. 66.

1913”, etc.) sau fie simplu. Reversul poate fi simplu, cu inscripții sau să fie prinsă o hârtie, pe care se poate observa lista cu membrii aflați probabil în consiliul vecinătății - „Altschaft” („HEREN: Johann Kisigmann, Haner Hans, Ligner Holunti...”). Chiar la început însemnele erau decorate și pe margini cu frunze care formau volute, însă cu timpul nu au mai fost așa decorate, simplificându-se atât de mult ca au ajuns simple plăcuțe sub formă de scut. Ca dimensiuni au o înălțime de aproximativ 20cm, o lățime de aproximativ 12cm-13cm și o grosime de aproximativ 2cm.

Printre valorile materiale pe care le-au adus, sașii transilvăneni au adus cu ei un lucru care nu are greutate și nici nu ocupa loc în valize, și anume spiritul comunitar, deschiderea spre ajutorul reciproc, acceptarea celuilalt și participarea la viața sa. Astfel putem spune că vecinătățile sunt dovada puternicului spirit civic și a solidarității sociale, fapt ce a caracterizat populația de origine germană.

**SAXON NEIGHBORHOOD YESTERDAY
THE NEIGHBORHOOD BOARD
LOCATED IN THE MUSEUM'S COLLECTION OF SIGHIȘOARA
(Summary)**

This article presents aspects from how the Saxons neighborhood works, who is the leader and stops a little more at one of there objects that they used, the so-called “neighborhood board”.

We try to explain how this “board” was used, from what it was made and how it looks, and how it change over the time.

Însemn din 1750

NI 1280

Vecinătatea din cetate

NI 2814

I Vecinătate de pe str. Berigas 1925

NI 1281

II Vecinătate de pe str. Berigas 1930

NI 2079

II Vecinătate de pe str. Berigas 1931

NI 2080

Vecinătătea din zona PIETEI de JOS 1913

NI 2087

Vecinătătea din zona PIETEI de JOS

NI 2088

A DOUA VECINĂTATE de pe STRADA MORII 1936

NI 2838

A DOUA VECINĂTATE de pe STRADA MORII 1936

NI 2839

